

מרחבים

כתב עת אינטראקטיבי
למחשבה פסיכואנליטית

פיטר פן ו-וונדי, תשוקה מינית בקשר אינטימי ארוך טווח

מיכל ניר¹

תמצית

המאמר יעסוק בתשוקה מינית במסגרת אינטימיות זוגית ארוכת-טווח. במסגרת זו היכולת לשמר הנאה ותשוקה מינית לאורך שנים אינה מובנת מאליה. בנפרד ממיניות, המרחב המעברי הויניקוטיאני, אשר התהווה בינקות, ממשיך להתהוות ולהתבסס על משחקיות. במאמר זה המשחקיות הויניקוטיאנית תקושר למיניות בוגרת, זאת דרך תרגיל ה Sensate Focus (מיקוד בתחושות) הראשוני של מסטרס וג'ונסון, אשר נטען בהיבטים מגישת הפסיכותרפיה המינית ומהווה את כלל מסגרת הטיפול.

* ברצוני להביע תודה חמה למיקי פטרן.

* שמות המטופלים במאמר בדויים.

* מושגי מפתח: תשוקה מינית, מרחב מעברי, מיקוד בתחושות.

¹ M.S.W, מטפלת ומדריכה מוסמכת לטיפול מיני זוגי, פסיכותרפיה-פסיכואנליטית.

קליניקה פרטית ברמה"ש, מרצה באוניברסיטת בר אילן: בתוכנית לטיפול זוגי, ובתכנית לטיפול

מיני. מרצה במכון "שילובים", בגבעת ברנר. Michal_nir@walla.com

מבוא

גאָנה (אפילו סלעים נשברים) / דליה רביקוביץ'

אפילו סלעים נשברים, אני אומרת לך,

ולא מקמת זקנה.

שנים רבות הם שוכבים על גבם בהם ובקור,

שנים כה רבות,

כמעט נוצר רשם של שלונה.

אין הם זזים ממקומם וכך נסתרים הבקיעים.

מעין גאָנה.

שנים רבות עוברות עליהם בצפיה.

מי שעתיד לשבר אותם

עדין לא בא.

ואז האזוב משגשג, האצות נרגשות, והים מגיח וחוזר,

ודומה, הם ללא תנועה.

עד שיבוא פלב ים קטן להתחפר על הסלעים

יבוא וילך.

ופתאם האבן פצועה.

אמרתי לה, כשסלעים נשברים זה קורה בהפתעה.

ומה גם אנשים. (1).

את שירה הנפלא של דליה רביקוביץ הגישה לי מטופלת אשר אימה לא נגעה בה, לפחות לא מעבר לטיפול הקונקרטי המינימאלי. להרגשתה, העדר המגע האימהי נבע מכך שהאם לא יכלה לשאת את מחלת העור אשר סבלה ממנה. שנים חייתה המטופלת ללא כל סוג של מגע. לדבריה, המגע הרך של בן זוגה בה, לאורך זמן רב, ייצר שבר שהוביל לפניה לטיפול ואפשר הזדמנות לריפוי. המגע ולא העדר המגע, החייה אם כן מחדש את השבר הבסיסי (2).

לב לבו של מאמר זה עוסק במגע בתוך קשרים אינטימיים ארוכים. בתפיסת עולמי ומניסיוני, מגע מחייה שברים ישנים. לעתים, ללא מגע נכון בשברים אלו, לא תתקיים תשוקה מינית. תשוקה מינית במסגרת קשר אינטימי ארוך-טווח הנה מורכבת ודורשת מושקעות אישית והדדית. זאת בשונה מתשוקה מינית בקשרים מזדמנים. מסטרס וג'ונסון (3,4,5) שמו דגש על קשיים בתפקוד המיני, אך התקשו להציג תפיסה טיפולית רחבה ומשמעותית לבעיות בתשוקה. קפלן (6,7) השלימה והרחיבה את ההיבט של תשוקה והתמקדה בעיקר בקשיים קלים. בטיפול ההתנהגותי, המענה לבעיות בתשוקה המינית בקשרים ארוכי טווח הנו מועט ולרוב אינו מהווה מענה מקיף.

המרחב המעברי הויניקוטיאני (8), אשר התהווה בינקות וממשיך להתהוות ולהתבסס על משחקיות, הנו הגבול שבין מציאות לדמיון, בין מציאות לפנטזיה. מרחב זה הנו מרכיב בסיסי לשימור התלהבות, רגשות, תחושות ומשחק. תרגיל מיקוד בתחושות, שהנו התנהגותי בגישתם של מסטרס וג'ונסון, נצבע בצבעי המשחקיות הויניקוטיאנית בפסיכותרפיה המינית והנו הבסיס למאמר זה.

מרחבים – כתב עת של האגודה הישראלית לפסיכותרפיה פסיכואנליטית

מרחב מעברי ראשוני

פיטר פן ו-וונדי ילוו אותנו במאמר זה וייקחו אותנו ל"ארץ לעולם לא" עם מעט אבקת פיות (9). ה"זוגיות" של פיטר פן ו-וונדי, מלאת משחקיות ודמיון ונטולת מיניות. זוגיות זו הנה ביטוי לגבול העדין בין מציאות לדמיון, בין הרצון להישאר צעירים לנצח, ללא עול וללא שחיקה מינית, לבין הכמיהה הנסתרת להתבגר ולהיכנס לקשר אינטימי מיני ארוך טווח.

ויניקוט טען כי בשלבים הראשוניים של ההתפתחות הרגשית מתפתחת איכות משחקית עם הסביבה, אשר עדיין איננה נפרדת מהתינוק (10). זהו מעין אזור שלישי בחיים האנושיים, שהוא בתוך ומחוץ לאדם בו זמנית ונחווה כמרחב פוטנציאלי. מרחב זה, לפי ויניקוט, שונה מאדם לאדם ובבסיסו אמון (11).

קלדוול (12) טענה שבעבודתו על אובייקט ותופעת המעבר בחיי התינוק, ויניקוט ביסס גם את התחלת ההתייחסות לתשוקה בבגרות. לפיה, המעבר מינקות לבגרות וההישג של סובלימציה במיניות הבוגר הנם תהליך משלים. זאת מכיוון שתשוקה מייצגת אהבה במובנה החושי, המגעי.

התינוק עדיין אינו מפריד את אובייקט המעבר שלו מהאם האמיתית והאוהבת, לעומת הבוגר, אשר יכול להפריד במשחק המקדים לקראת יחסי מין. במשחק המקדים (Fore Play) לכלל חלקי הגוף ישנה עדיפות שווה. בתפיסת המאמר הנוכחי, **המשחק המקדים אינו שלב לפני חדירה, אלא הדבר עצמו.**

הגוף אהוב על כל חלקיו, וכשלם הוא מייצג את אובייקט המעבר הראשוני. כך ניתן לחוות את המגע בגוף כמרחב משחקי ספונטני, כביטוי ליצירה ויצירה מחדש.

בקשר ארוך טווח עשוי להתקיים שקט פנימי, אשר אינו תלוי בהכרח בכמות יחסי המין או בסגנונם. ייתכן כי התשוקה המינית הופנמה כקיימת, נשכחה עד גילוייה המחודש (כמו הדובי או המוצץ). חוויה מופנמת זו מאפשרת ביטחון **ביכולת** לתשוקה. תשוקה שכזו מאפשרת זרימה וגמישות בין מצבי החיים השונים, ללא חשש וללא מדידה כמותית.

אך לאורך זמן, הביטחון מפנה מקום לחרדה- האם יאהבו אותי גם אחרי שנים רבות? אחרי השתנות הגוף והיחסים? כך שנוצרת תנודתיות בין שקט וביטחון לבין אי שקט וחרדה. בדומה למודל ה"אם סביבתית" של ויניקוט, אשר מאפשרת מושקעות בטוחה ומופנמת, במצב אידילי

מרחבים – כתב עת של האגודה הישראלית לפסיכותרפיה פסיכואנליטית

בזוגיות ארוכת טווח דימוי התשוקה הפנימית באדם מובנת לו, ולכן הוא אינו עסוק בה ואינו חרד. החרדה עולה בחלקיות, בחוסר ובהיעדרה.

המאמר מציג תפיסה שבה תרגיל קונקרטי מתחום הטיפול המיני ההתנהגותי נטען בהבנות עמוקות. אזי הוא עשוי להפוך למעין מסגרת (setting) לחיים בכלל ולחיים המיניים בפרט. התרגיל הקונקרטי נצבע במשמעויות סימבוליות של החזקה והכלה. יחידים וזוגות אשר מבצעים תרגיל זה על בסיס שבועי קבוע, לפי ימים ושעות מתוכננות מראש, כמעין טקס, עשויים לפתח את היכולת הויניקוטיאנית להיות לבד בנוכחות האחר (13). זוהי יכולת שהנה תולדה של נוכחות אנושית מחזיקה. זוהי יכולת נינוחה ונעימה להיות טבעי, ממוזג ליד האחר, ללא הפרעות מהחוץ. יכולת שמהווה לטעמי ערוץ הכרחי לתשוקה המינית. כבתהליך מקביל לאובייקט המעבר, אשר חייב להישמר ולהיות נאהב, כך גם גופו של האהוב (12).

מיקוד בתחושות. Sensate Focus

בפסיכותרפיה מינית (14), התרגיל הקונקרטי נטען במשמעויות אידיוסניקראטיות עבור המטופל/הזוג, ומלווה אותם לאורך כל הטיפול. תרגיל מיקוד התחושות מאפשר מעבר מהקונקרטי לסימבולי. הוא הופך מתרגיל נקודתי לקבוע ומהווה החזקה למסגרת הטיפולית. תרגיל מיקוד בתחושות (Sensate Focus) הראשוני הוצג בתחילה על ידי מסטרס וג'ונסון בשנות השישים של המאה שעברה (3,4):

"תצרו מגע בכל חלקי הגוף, ללא אברי המין והחזה. המגע יעשה לפי תור. המטרה היא לבסס מודעות לטקסטורה, לתחושות, לנעימות לפי מה שנעים לגעת. יחסי מין מלאים אסורים ואסור לדבר, רק במידה ומשהו כואב".

מטפלים מיניים שינו עם השנים את ההנחיות לתרגיל המקורי. הל (15), למשל, מגדירה זמן קבוע של חצי שעה לכל שותף, מנחה להתחיל מהגב ומבקשת שלא לדבר 24 שעות לאחר התרגיל.

מרחבים – כתב עת של האגודה הישראלית לפסיכותרפיה פסיכואנליטית

הניסיון המצטבר בהנחיית התרגיל, בן למעלה משני עשורים, הגמיש את עמדותיי לגבי אופן השימוש היעיל בו. גיליתי את העושר הרב הטמון בבסיסו ואת הצורך בהתאמתו לכל אדם ואדם. הרחבתי את התרגיל והעשרתי אותו. הרחבתי במתן הפרטים אשר מצאתי כי הנם מווסתני חרדה (כגון- הרחבה על ריחות, צלילים, דגש על קור/חום, כיסוי). הרחבתי גם בדגש על היכולת להיות לבד (13) בתוך הקשר זוגי (העמקה ברשות שלא לשתף במחשבות ובפנטזיות את האחר, הנחיה להתמקד בתחושות האישיות, גם בתפקיד המענג וגם בתפקיד המקבל). ויניקוט דיבר על מרכיב הספונטניות כמרכיב חשוב בנפש היצירתית. מניסיוני, במסגרת עבודה טיפולית כפי שתוצג בהמשך, אין עדיין יכולת שכזו והיא תפתח עם הזמן. ההליכה לקראת הספונטניות, באופן פרדוקסאלי, תתרחש דרך היצמדות לכללים, שעות, הנחיות, עד שניתן יהיה לעזבם. שלב שני בתרגיל מוסיף מגע גם בחזה ובאיבר המין החיצוני. זאת על מנת להגביר עוררות, אך ללא חזירה וללא אורגזמה. בפסיכותרפיה אישית, ללא בן/ת זוג, ההנחיות שאתן יהיו למגע אישי, לפי אותם כללים.

אני מאמינה כי היכולת להתמקד בעצמי תוך כדי עינוג השני, מחייבת את היכולת להיות לבד (13) אשר עליה דיבר ויניקוט. זו יכולת המבוססת על יצירת מרחב המעבר, ומאפשרת את חווית העצמיות עם וליד האחר, ללא עליה בחרדה או בדחפים. לטעמי, התרגיל הקונקרטי של המגע מאפשר כניסה חושית להזדמנות ראשונית או מחודשת לחוות את הגוף כאובייקט מעברי. דרך תרגולים חוזרים ונשנים אצל כל אחד מהשניים, או האדם עם עצמו, העור הופך לאזור ארוטוגני שלם, או כדברי Ulnik (16) העור נחוה באופן לא מודע כאיבר מין. על מנת לאפשר ולהפוך את מכלול הגוף למכלול אוטואירוטי, למרחב מעברי, אנו צריכים דמיון.

אצל פיטר פן, ב"ארץ לעולם לא" הילדים לא גדלים, לא מקבלים אחריות, לא עובדים, אלא רק משחקים, מפנטזים (17). כל זאת בכפוף לעולם דמיון פנימי, אשר מאבד את ההכרה ב"מציאות" ומוותר על היבטים של השגיות. עולם דמיון זה נועד להחליף את הדרישה של האב מוונדי: "ממחר את מתבגרת ועוברת לחדר משלך, אין יותר משחקים והכלבה תיקשר בחוץ".

מרחבים – כתב עת של האגודה הישראלית לפסיכותרפיה פסיכואנליטית

הבקשה הנוקשה, ללא הכנה וללא התאמה למערך הנפשי של הילדים, מתקשרת לנסיגה הגנתית מפני המציאות המאיימת (8,11). ונדי והילדים הולכים שבי אחר אמונתו של פיטר פן שניתן לא לגדול, לשחק כל היום ללא סכנה ממשית, כי הרי קפטן הוק הוא רע לא מזיק. לצד הנאה חושית מאיבוד חוקי העולם הממשי, נעלמים חוקי הגרביטציה, ונדי הופכת ל"אמא" מעופפת ללא תהליכי התבגרות ממשיים. אין גבולות והגבלות, יש כניסה למרחב דמיוני פנטזיוני, שבו נעשה ויתור על הכרה בעולם הגדולים. בניגוד ל"עולם הגדולים" בו השלב המשחקי נתפס כזמני, כמיהתו של פיטר פן היא להמשיך לנצח את שהותו ב"ארץ לעולם לא". בהבשלה איטית, המכווננת לצרכים האוטנטיים שלה, נזכרת וונדי בעולם המציאות וקוראת לילדים לחזור הביתה.

פיטר פן קיבל ביטוי נרחב בספרות כבעל תסמונת משל עצמו וככזה המתקשה באינטימיות (18). כלפי חוץ הוא מרשים בקסם שלו, ולמעשה חושש מקשר עם נשותיו. הוא מגלה התנהגות אנוכית ומחציץ תחושת "הכל בסדר", בעוד שבתוכו הוא חש בדידות וריקנות. עולם המבוגרים נתפס בעיניו כרוטיני, שוחק, מאיים והוא מפנה לו עורף, לועג לו ו"עף" חזרה לעולם ילדות דמיוני, עולם שבו רמת המחויבות הזוגית והמינית נמוכה. גם בחיי המין הבוגרים של רבים ממטופלי אין מימד משחקי, יש עצב רב, דיווחים על "עומד/נופל" והיבטים מזידיים של כישלונות ואכזבות. האקט המיני דל, רוטיני, חזרתי ונטול דמיון. לעתים ישנה תחושה חזקה שהם שכחו שניתן ליהנות מחיי המין, מדמיון מיני ולעתים התחושה קשה יותר - כאילו לעולם לא ידעו זאת. או כדברי מטופלת שלי:

"אני שוכבת במיטה, מנסה להתרכז, מלטפת את ידי ומעסה את גופי עם שמן. כלום לא קורה, רק ניתוק. תחושת שמן מכתים ושעמום. מגרד ומעקצץ לי".

Quadrio (18) כתב על תסמונת פיטר פן הבוגדני וונדי הדיכאונית, כזוג שהתפכח בטרם עת מהמרחב המעברי הויניקוטיאני, הישר לעבר המציאות. בזוגיות שכזו הגבר משליך על בת-זוגו את הפיצול בין קדושה לקדשה והיא משליכה עליו את הצרכים האסורים. המרחב המעברי קורס. במצב שכזה מתרחשת הימלטות לסימפטומים סומאטיים, גופניים וזוגיים.

מרחבים – כתב עת של האגודה הישראלית לפסיכותרפיה פסיכואנליטית

סימפטומים כמו העדר תשוקה מינית, אשר מאפשרים השקטה של המתיחות האישית והזוגית.

מטרתי היא לקחת יחידים וזוגות לתקופת מה, לעתים לחודשים ולעתים לשנים, ל"ארץ לעולם לא" פרטית משלהם, בעלת גוון משחקי, שבה מגרש המשחקים הנו מכלול הגוף. המרחב הגופני כולו עובר בהדרגה ממהות קונקרטי (גפיים, שדיים, ישבן וכיוב') למרחב ארוטי חושני שלם. ישנו "אבק פיות" דמיוני שמפוזר על כלל הגוף ומחיה אותו. אבק פיות דמיוני זה מאפשר להשהות את הנהירה לאיברי המין "הבוגרים" והביצועיים ולמקד את תשומת הלב בהיבט המשחקי-מיני. לכן, גם במצבי מגבלה, שבם חלקי הגוף הקונקרטיים נמצאים במצב פגיע (למשל, אחרי לידות או ניתוחים) יחסי המין ימשיכו, והחלקיות במגע תיתפס כשלם.

ויניקוט קישר את אובייקט ותופעת המעבר בגבול שבין חוסר מודעות ראשוני לתחילת מודעות.

בפסיכותרפיה מינית (14) הופך מכלול הגוף לתופעת מעבר ארוטית ולמרחב הגנתי מפני אבדנים. אבדנים במשמעות כפולה: הן בדילוג מעל שלב המשחק במיניות, הישר לעבר יחסי המין המלאים, והן כדילוג מעל אבדני הילדות של אבדן חלקי גוף אהובים וקושי לקבלם עם השתנותם, הזדקנותם.

"עד מתי?" היא שאלה שכיחה מאד בקרב מטופלים. "עד לעולם לא" היא תשובתו של פיטר פן, ובשפתנו: עד שלא יהיה יותר צורך, עד התפתחות היכולת לספונטניות. לעתים השימוש במרחב מעברי פיזי מתקיים חודשים ללא יחסי מין מלאים ולעתים אף שנים. באופן מרתק, באם נוצרת רשות ל"שחק" עם הגוף, להילחם בפיראטים ובקפטן הוק (בדיומי הגוף ההרסני המופנם), לשגע את מר סמי (דמות ההורה המופנם הרודפני שדורש רזון כדרך היחידה למיניות, למשל), אזי ניתן להגיע ליחסי מין מלאים ללא הסימפטומים הראשונים שאיתם הגיעו לטיפול.

המרחב המעברי בתוך מיקוד התחושות Sensate Focus

במצב תקין אובייקט המעבר אינו "נכנס פנימה", אינו נשכח ולא מתאבלים עליו. הוא מאבד ממשמעותו כי תופעת המעבר הופכת לדיפוזית (10) וישנו מרחב לחוויה. לתינוק הויניקוטיאני עדיין אין תחושה של אובדן, לעומת הבוגר שחווה אבדן בתשוקותיו. במידה והאם נוכחת ומתאימה עצמה לתינוק, נוצר תהליך של יצירה והתאמה, דרך התקיימות של נוכחות אימהית המתאימה עצמה לתינוק. ישנה שפה של משחקיות ולא של אבדן. מצב זה יוצר את הצורך בהתקשרות למשהו חיצוני, דרך תחילת "משחק עם בובות" או אובייקט-מעברי.

מיניות בוגרת כביטוי לתשוקה בוגרת מייצרת מחדש תהליך התפתחותי של יצירה. הגירוי של האובייקט האהוב עם הידיים והשפתיים עכשיו הנו חיצוני וכל חלקי הגוף חופשיים במעשה האהבה. המיניות הבוגרת אינה מחליפה את המיניות הילדית, אלא מכילה אותה דרך אזורים ארוטיים בגוף. אם בהווה מכלול הגוף שהפך לאתר משחקי, זוכה למגע גם באזורים שניגעו בילדות באופן לא מותאם, חודרני או מסוכן- המגע בהווה מחייה את תחושת הבהלה, החרדה או ההיעדר אשר קשורים לזיכרון הקדום. הפעם המגע מתבצע בסביבה בטוחה, הוא נחוה ונחוה מחדש. הגילוי של הזיכרון הקדום הוא לרוב מקרי, באמצעות אובייקט מיני/תנוחה/איזור ארוטי מעורר, אשר אינם מהווים סכנה וחושפים דימוי בעל תהודה לא מודעת, ייתכן שמהילדות המוקדמת (19). או בשפתה של שחר לוי (20), הגילוי חושף "תלכיד זיכרון".

מגע מיני בהווה מחייה מחדש, אם כן, מגע קדום מן העבר של הדמות הראשונית. החיאה מחדש זו תהדהד איך המגע בהווה נחוה, האם האזורים שבהם נוגעים ניגעו בעבר ברוך ובכבוד, או נפלו ונחדרו. הזיכרון הזה "כתוב בעור" ואינו בהכרח זמין ומודע. במגע בהווה, בתוך סביבה בטוחה של תרגיל המיקוד בתחושות, מתקיימת הזדמנות לתיקון דבר שלא היה טוב דיו עד כה. דווקא הכללים הרבים של התרגיל, הפירוט הרב בהם, ההקשבה העדינה על סביבת החום/קור, הצלילים והריחות, כל אלו מאפשרים מעין סביבה שמורה לצמיחת יצירתיות חושית ומינית. במהלך הנחיית התרגיל, מתעוררות בחדר הטיפולים שאלות רבות, אשר מבטאות באופן ספונטני את עולם התוכן והחרדה:

מרחבים – כתב עת של האגודה הישראלית לפסיכותרפיה פסיכואנליטית

"איך אפשר לחשוב רק על עצמי? אני לא אצליח לחשוב רק על עצמי.. את באמת מתכוונת לכבות פלפון? לא על שקט, ממש לכבות?... ואם אעשה לה שעה והיא תעשה לי רק רבע שעה? ... ממש אסור לדבר?... הוא לא יעמוד בזה שאסור לגעת באברי המין. המחשבות יברחו לי".

יחסי מין מספקים ובריאים בבגרות תלויים ברובם בצורך בארגון מלא מחדש. התינוק אשר לא הצליח לנוע קדימה מהשד לבקבוק, לבובה/דובי, למעגל הנרחב של המשחק, אלא נשאר ומשחזר אזור קטן, יחווה כישלון בזיהוי האובדן ולא יוכל לממש הנאה במיניות בוגרת. היצירתיות אצל ויניקוט אינה הגנה, כפי שהיא מופיעה אצל פרויד (21). היא דחף ראשוני ולכן מבוגרים אשר נשארים נוקשים ביכולתם לרכוש תשוקה זו, תלויים באובדן וייתכן כי לא יוכלו להתאבל באופן מלא ולרכוש את חייהם הארוטיים, עם אחר אהוב, במלואם. במצב שכזה נראה העדר בצד אחד של הרצף, או חודרנות בצד השני של הרצף. לכן התרגיל, על כלליו המפורטים ומסגרתו הקבועה, רציפה ומתמשכת, הנו מסגרת שומרת ומחזיקה ליצירת מרחב מעברי.

תיאור מקרה.

בחלק זה אתאר טיפול בן חמש שנים, מתוכן שנה יעוץ נישואין, עד הגירושין. לאחר הגירושין המשיך המטופל בטיפול אינדיבידואלי במשך שנתיים, פעמיים בשבוע, ושנתיים נוספות במפגשים שבועיים.

אמיר, בן 50, עובד בתחום המחשבים. בן אמצעי מתוך שלושה ילדים. עלה ארצה עם אחותו הבכורה בסוף גיל ההתבגרות, למדו יחד באולפן. הוריו ביקשו מאחותו שתשמור עליו, אך בפועל תפקידיהם התחלפו במהרה והוא מצא את עצמו מארגן להם דירה משותפת, לומד שפה ומלמד את אחותו והחל מגיל 17, מפרנס את שניהם. אמיר לא רצה להדאיג את הוריו שבניכר ולכן תפקד כמבוגר אחראי שומר סוד. מאוחר יותר הוריו ואחותו הצעירה עלו גם כן.

אמיר התחתן עם סיגל, ילידת הארץ, בת גילו. בת שנייה במשפחת מוצאה. היא יזמה את הקשר ביניהם ולאחר כמה חודשים הודיעה לו כי יתחתנו, ארגנה את החתונה, קניית הבית,

הולדת הילדים ולמעשה את כל חייהם. בדיעבד סבר כי עצם העובדה שסיגל דאגה לו וקבעה עבורו, הייתה מהות הקשר ביניהם.

לאחר כשנת נישואין, אחותו הבכורה של אמיר התאבדה בבית ההורים. מאז ועד היום לא מדברים על כך במשפחה, ולמעשה סיבת מותה והגורמים שהביאו למעשה לא היו ידועים. אמיר וסיגל פנו לייעוץ נישואין ביוזמתו. ההתעקשות לפנות לייעוץ הייתה אקט כמעט יחידי שאותו יזם במשך שנות נישואיהם.

במהלך שנה זו עזרתי להם לדבר את רגשותיהם, והסתבר כי כמעט ולא נותרו כאלו האחד כלפי השני. הם התגרשו בקלות כמעט בלתי נסבלת, קלות שהעידה על היעדר הקשר הנפשי. מאז, למעלה מארבע שנים, אמיר נמצא בטיפול אישי. כיום נמצא בקשר זוגי חדש, קשר מלא תשוקה ומיניות, שמחה ועצב, דאגה ואכפתיות.

אמיר מנסה להכיר את צרכיו, את תשוקותיו ואת רגשותיו, כאשר כמעט כל דבר שאינו "רציונאלי" נפסל באופן אוטומטי.

על פני השטח ניכר היעדר תשוקה לאוכל, לסקס, למרחבים, לצחוק, לסקרנות. בשנות הטיפול הראשונות אמיר דיבר באיטיות קיצונית, כאילו הוא מרדים את עצמו בין מילה למילה,

לא הכיר את עצמו ואת האחרים, למעט הדרישות בעבודתו והדרך חזרה הביתה. בדמיוני, אמיר היה תינוק העומד ליד ארגז החול ובודק את ההרכב המולקולארי של החול, ללא יכולת לשחק. בשנה הראשונה לטיפול האישי הגיב אמיר לתרגיל המיקוד בתחושות במובנו הקונקרטי בלבד וללא יכולת לחוות.

מהו הדבר שמאפשר לו כיום, לאחר ארבע שנות טיפול, לבנות קשר חדש, מלא חיות, חיוניות, סקס והנאה? האם זו בת זוגו החדשה, נעמה? התעניינותה בחיים בוודאי עוזרת. אך עצם האפשרות של הגעתה וכניסתה לחייו, מלוא החוויה שחש אתה, לא נחוו מעולם בעבר.

למעלה מעשרים שנות נישואין חיו אמיר וסיגל עם היעדר תשוקה. מיעוט קיום יחסי מין אפשר הולדת ילדים והגדרה סבירה של "נורמאליות". סיגל הגדירה יחסי מין כ"גירוד הכרחי ומהיר באזור" ואמיר צמצם את צרכיו כמעט לחלוטין. הפסיק לפנטז ולאוונ, באופן לא מודע כדי לא להעלות את החוסר לפני השטח. כל ניסיון למיניות מצידו, חיבוך, נשיקה, ליטוף, נתפס על ידה כמטרד מיותר ועם השנים נעטף במעטה ציני של: "זה ילדותי, זה

מרחבים – כתב עת של האגודה הישראלית לפסיכותרפיה פסיכואנליטית

אידיוטי". בטיפול הוא סיפר במשך שבועות ארוכים על חוויה סיזיפית של הושטת יד מהססת לגב מקומר:

"היד, ידי שלי, על הגב שלה. הגב והגוף לא זזים. אפילו לא מתכווצים בתגובה. גם כיוון זה טוב, זה יחס. שום תזוזה. מרגיש כאילו אין כאן אדם, כאילו ידי לא באמת על גבה. כמה רגעים ומוותר. היא אפילו לא מתאמצת? אפילו לא חשה כלפי? כלום? מה אני בשבילה? תלוש משכורת חודשי? גם זה לא בהכרח, יש לה הרבה משל עצמה. אז מה כן? השאלות כל כך מכאיבות ואני נרדם. מחר היד שוב בגבה. ככה כעשרים שנה".

קוהוט (22), בהשתמשו בביטוי של אדלר "נחיתות איברית", מתאר קושי הטמון בדחייה של האם, אשר אינה יכולה לשאת ילד פגום. היעדר תגובות-המראה האימהיות המאששות והמאשרות, מונע מן הילד את התמרת האחיזה הנרקסיסטית הארכאית של עצמי-הגוף, התמרה אשר באופן נורמאלי מושגת בעזרת הערצת אם סלקטיבית.

אמו של אמיר לא היתה מאושרת עמו וכשנולד אמרה: "חבל, עכשיו היתה צריכה להיוולד לי בת". אמו חזרה ואמרה זאת, אהבה להלבישו בבגדי בנות, עד שלב שבו סירב לכך. רק שנים רבות מאוחר יותר נודע לו שאמו אבדה אחות קטנה בגיל צעיר. אחות, עליה התבקשה לשמור כאשר הוריה לא נכחו. אמו נטעה בו חוויה של נחיתות איברית, אשר התמקמה באופן קונקרטי סביב איבר מינו "המדולדל" כדבריה. במקרים כגון זה, האחיזה הנרקסיסטית העזה והבוסרית של עצמי-הגוף הגרנדיוזי (למשל: איבר מדולדל) נשארת ללא שינוי, והגרנדיוזיות והאקסהיביציוניזם הארכאיים שלה אינם זוכים לאינטגרציה עם יתר הארגון הנפשי שמגיע בהדרגה לבשלות.

המושקעות הנפשית של אמיר נסכה סביב השאלות: מה מאפשר לו לילה אחרי לילה לנסות, להידחות, לישון, לקום, ללא שינוי, ללא התמרה, כמו משהו שקפא בזמן. איך ייתכנו שנים ללא כאב נוראי, ללא בגידות, ללא התעניינות בנשים אחרות, ללא עולם פנטזיות? מה מסתתר מתחת לקיפאון? האם כדאי לאפשר הצצה? אולי זה מסוכן?

מרחבים – כתב עת של האגודה הישראלית לפסיכותרפיה פסיכואנליטית

לאחר כשנתיים של טיפול אישי, מביא אמיר חלום/סיוט שלו, המרמז על הסכנה:

"מתחת לבית, ממש בכניסה, יש כלוב גדול עם חיות טרף - אריות, נמרים, טיגריסים... הוא דואג ורוצה להתקרב ולבדוק האם הכלוב סגור. אשתו אומרת לו: "עזוב, בוא נעלה הביתה". הוא מתלבט - לעלות איתה? לנעול טוב יותר? ואולי בכלל לשחרר אותם מהכלוב?".

הוא מפרש בעצמו: חיות הטרף הן שלו ובתוכו כנראה, למרות שאין להן זכר בחייו ובמחשבותיו. אם יעיז לאפשר לעצמו תשוקה, תיווצר הסכנה. ואז מי ישמור עליו? מהיכן חיות הטרף המופנמות? אמיר הגיע כמעט לאמצע חייו עם היעדר מיניות, אוננות מזערית, היעדר פנטזיות.. הוא טוען שמוחו המציא את חיות הטרף כי כך מדמיין תשוקה - מושכת ומסוכנת. הוא שואל האם כאן אני אהיה עבורו שומרת הכלוב, שלא ייפתח? אני לא אומרת "תעלה הביתה, אין סכנה", אלא כן מכירה בסכנה ולא נבהלת. הוא שואל האם אסכים להיות מעין "מאלפת אריות".

בהיבט ההעברה של הטיפול, אני משמשת כמאלפת אריות שהופכת אותם לחתולים עבורו. לעתים אני אשתו המרוחקת והמכחישה יצריות, ולעתים אני אחת מחיות הטרף המסוכנות והמושכות. בהעברת הנגד קל לי להתמקם ולהיחוות כמאלפת האריות. לפי קלדוול השגת תשוקה כזו בבגרות הנה חלק ממכלול היחסים והכרה בתופעת האובדן. היכולת לחיי מיניות בוגרים כוללת פיצוי, אשר מאפשר יצריות (12).

זמן רב אמיר גרם לי לחוש עייפות רבה, בלי קשר לשעת הגעתו. אמנם מאמרה של עפרה אשל על הירדמות המטפל (23) עזר לי לווסת את תחושת האשמה ולהבין התהליך, אך בכל שעת טיפול, המאבק בהירדמות נכח בחדר במימד הפיזיולוגי.

ביום הולדתו האחרון במחיצת סיגל, קיבל ממנה במתנה טוסטר חשמלי. אמיר מסביר שנימקה את המתנה בכך שהטוסטר הקודם בדיוק התקלקל והיא לא תזייף ותקנה לו משהו אישי, כאילו יש משהו משמעותי ביניהם. הטוסטר סימן עבורו קו אדום. אחרי מתנה שכזו אינו יכול להישאר. הוא החל לשאול: מגיע לי לחוש נחשק? חושק? זה לא יותר מדי? ואם זה יקרה ויתקלקל? האם אוכל להשתקם? אולי עדיף לא לקוות ולא להיפגע, לא לחשוק ולא לכאוב? ואז מה? לקפוץ מהחלון? כשהחל את הקשר הזוגי החדש, אמיר הביע חשש

מרחבים – כתב עת של האגודה הישראלית לפסיכותרפיה פסיכואנליטית

רב לשחזר את העדר התשוקה כמו בתקופת נישואיו. ביקש שאעזור לו לשמור על הקשר החדש גם במובן הקונקרטי. החל לתרגל את תרגיל המיקוד בתחושות עם בת זוגו נעמה, יום ושעה קבועים במהלך חודשים ארוכים. נעמה שיתפה עמו פעולה בחשק רב, ולראשונה הוא חווה התעוררות מינית לבד וביחד, שקט בקשר המיני, שקט שהתאפשר דרך מסגרת התרגיל הקבועה והשומרת. לדבריו- תרגול מגע ארוטי בלבוש חלקי, הפיכת כל מרחב הגוף למרחב תחושותי, הגבירה בו את הנינוחות והשקט ואפשרה לו לחוש עוררות מינית לצד גוף נוסף, אהוב ומתעורר.

בשנה האחרונה לטיפול מצאתי עצמי חושבת עליו במונחי גבר ולא ילד. מה השתנה? ברמה הזוגית מצא בת זוג חדשה. בזמן הטיפול הוא פחות מרדים, מעז, שואל, נוכחותו ערה. מבקש ממני שוב ושוב להיות יותר קרובה וחמה אליו, פיזית ונפשית. הולך במקביל לטיפול בסדנאות-מגע ושם מתחבקים, לא כמו כאן. יש משהו דרשני-גברי ברצון שלו למגע וכבר לא דרשני-ילדי. מספר שעכשיו יכול "לצאת מהארון" ולחוות תשוקה ללא הסתרה ממני/מאימו/מילדיו.

תרגיל המיקוד בתחושות המוצג לעיל, מאפשר להערכתי החיאה והחיאה מחדש של נגיעות קדומות בגוף. בסביבה מוגנת ובטוחה ובשמירה על כללי התרגיל, עשויים להתעורר זיכרונות שמקורם בגוף הראשוני. אנזייה (24) פיתח שמונה פונקציות של אני עור, כאשר חלקן כוללות פונקציות של תמיכה, כמו ידה של האם. העור כמיכל לתחושות ולרגשות, כמסך ריגוש, כמגן מפני גירוי פיסי ואגרסיות. כישלון כאן עשוי לגרום לכאב הפרגמנטציה. תמיכה לריגוש מיני עשויה להפוך העור לאובייקט של התפקוד הליבידינאלי האימהי והעור לתפאורה להנאה גניטאלית. ישנה מעטפת ארוגנית ומקור הריגוש המיני הכללי. תפקוד המודעות של מציאות חיצונית והאובייקט בעור במובן של ריגוש/רגישות, קור, חום, מגע.

במצבי חיים מסוימים, הנפש כל כך טרודה, חבולה ופצועה, עד שהיא מופעלת על ידי הרצון להימנע מכל מגע. ניתוק מין ומיניות, לפרקי חיים מסוימים, הנו קריטי לעתים. האדם מקופל נפשית בתוכו, ללא יכולת לחיבור חיצוני לאחר. כמו אמיר בנישואיו, כמו אצל המטופלת שלי שלא ננגעה על ידי אמה, כך, לרוב באופן לא מודע, מתקיימת הגנה

מרחבים – כתב עת של האגודה הישראלית לפסיכותרפיה פסיכואנליטית

מפני דלדול האנרגיה שנשמרה. כל מגע, בין אם מגע חיצוני של האחר ובין אם מגע פנימי של האדם בעצמו ובעצם מודעותו, אינו אפשרי. באם יהיה האדם במגע רגשי ופיזי עם עצמו, הוא יהיה מחובר לעוצמת רגשות, לעצבוב עורי, לסנסורים שמופעלים. במצב שכזה (כמו בחלומו של אמיר), כל מגע של האחר מבחוץ ייחווה כהתקפה ויזכה לאחת משתי תגובות אימפולסיביות מיידיות כהגנה מפני חרדה: או התקפה (Fight) או בריחה Flight (25). או בשפתו של אנוייה, הפונקציה השביעית של העור היא פונקציה של שטח פנים של גירוי מתמיד והחרדה כאן היא מפני חרדת התפוצצותו או מפני חרדת נירוואנה (24).

לעתים לטיפול המיני ההתנהגותי הקלאסי אין הרבה להציע לזוג נשוי, שנים רבות יחד, ללא יחסי מין וללא תשוקה. דרך פירוק תרגיל המיקוד בתחושות לחלקי-איברים, תרגול נפרד רק לידיים, רק לראש, רק לרגליים (במשמעות של חלקיות אובייקט), ניתן לאפשר להם להתרגל בהדרגה. אנו מציעים להם "לעוף לארץ לעולם לא" - לעולם לא עושים סקס מלא של מבוגרים, אלא משחקים במרחב מעברי מיני-ילדי, מרחב מעברי שאינו מאיים. כפי שביקש אמיר בקשר הזוגי החדש: "למדי אותנו להתייחס למיניות כמו אל משחק מהנה".

לסיכום, המאמר מתהווה מצרכי העצמי לעבר בניה ובניה מחודשת של מרחב מעברי. התרגיל הקונקרטי הופך למבנה המשכי וסימבולי, אשר בונה "אני עור". דרך תרגיל המיקוד בתחושות, אשר מלווה ומהווה מסגרת טיפולית, נוצרת משחקיות, שבעזרתה המיניות נתפסת כמהנה ויצירתית, גם אם אינה מושלמת והישגית.

References. ביבליוגרפיה.

1. רביקוביץ, ד. (1969), הספר השלישי, הוצאת א. לוי אפשטיין.
2. באליונט, מ. השבר הבסיסי. (1968), 2006. בעריכת פרופ' עמנואל ברמן ואילנה שמיר. סדרת פסיכואנליזה, הוצאת עם עובד.
3. ויניקוט, ד.ו. (1996), משחק ומציאות, "אובייקטים של מעבר ותופעות מעבר", תל אביב, עם עובד, עמודים 43-47.
4. Masters, W.H., Johnson, V. (1966). Human Sexual Response. Boston, Little Brown.
5. Masters, W.H., Johnson, V. (1970). Human Sexual Inadequacy. Boston, Little Brown.
6. מסטרס, ו. וג'ונסון ו. (1979). קשר ההנאה, ההשקפה החדשה על חיי המין. עם עובד ת"א.
7. Kaplan, H.S. (1974). The New Sex Therapy. N.Y., Brunner/Mazel.
8. Kaplan, H.S. (1979). Disorders of Sexual Desire. N.Y., Brunner/Mazel.
ברי, ג'.מ. (תשכ"ג). הוצאת מחברות לספרות ולוין א. אפשטיין. פיטר פן
9.
תרגום: בנימין גילאי. ת"א.

מרחבים – כתב עת של האגודה הישראלית לפסיכותרפיה פסיכואנליטית

10. Winnicott, d.w. (1967). Mirror Role of Mother and family in child Development. In: Playing and Reality, pp. 111-118, New York: Basic Books,1971.
11. Winnicott, d.w. (1963). Fear of Broakdown. In: Psychoanalytic Explorations, pp. 87-95, London,Karnac Books,1992.
12. Sex & Sexuality, Winnicottian Perspectives. Edited by Lesley Caldwell, Karnac Books, (2005).
13. ויניקוט, ד.ו. (2009). עצמי אמיתי, עצמי כוזב. - ההגנה המאנית, עמ' 28. הוצאת עם עובד.
- היכולת להיות לבד, עמ' 167, (1958) The capacity to be alone, ניר, מ. (2007). פסיכותרפיה מינית. שיחות. חוברת כב" מס' 1.
- 14 . Hall, P. (au) (2004). The Ultimate Guide to Great Sex ,Kandour, London.
16. Ulnik,J. (2008). Skin in Psychoanalysis.Karnac books,
17. קיליי ד. (1983). תסמונת פיטר פן. הוצאת מודן.
18. Quadrio,C.(1982). The peter Pan and Wendy syndrome: a marital dynamic.Australian and New Ziland journal of Psychiatry.16 (2).23-28.
19. Hiller, Wood & Bolton (2006), Sex, Mind and Emotion. Karnac books
20. שחר-לוי.י. (2005) ץ טיפולוגיה בסיסית של שפת התנועה הריגשית. "שיחות", כרך יט", חוברת 3, יוני.
210. Freud, S. (1905). Three essays on the theory of Sexuality. S.E.7.

קוהוט, ה. (2007). פסיכולוגיית-העצמי וחקר רוח האדם. הרהורים בגישה

פסיכואנליטית

חדשה. הוצאת תולעת ספרים.

אשל, ע. (2000). של מי השינה הזאת, לעזאזל? או: "חקירה באפילה". 23

"שיחות". כרך יד, מס' 3.

אנזייה, ד. (1995). "האני עור". הוצאת תולעת ספרים, תל אביב, 2004. 24.

לוי, פ. (1997). להעיר את הנמר. מרפאים את הטראומה. אסטרולוג הוצאה

בע"מ. 25.

TITLE PAGE

Article's Name:

PETER PAN AND WENDY: WINNICOTTIAN SEXUAL DESIRE

Author: Michal Nir

Author's details: M.S.W., psychotherapist, qualified sexual & couples counsellor

Employment: Private clinic in Ramat-Hasharon, lecturer at the Program for Couples Therapy and Program for Sexual Therapy, Bar-Ilan University. Lecturer at Shiluvim Institute in Giv'at Brenner .

ABSTRACT

The article will deal with sexual relations in a long-term intimate framework, where the ability to preserve sexual desire and pleasure throughout the years cannot be taken for granted.

מרחבים – כתב עת של האגודה הישראלית לפסיכותרפיה פסיכואנליטית

The Winnicott's traditional space ,that be created in childhood and continued to create and established on game-like, is different from sexuality.

In this article, the capacity to play, according Winnicott, attached to mature sexuality.

By treating according to this approach, Masters and Johnson's initial sensate focus exercise is charged with aspects from the sexual psychotherapy approach and constitutes the therapy's overall framework